

УДК 657

Дмитренко АллаВасилівна

доцент кафедри обліку і аудиту

Полтавського національного технічного університету

імені Юрія Кондратюка

кандидат економічних наук, доцент

Лебедик Галина Володимирівна

доцент кафедри обліку і аудиту

Полтавського національного технічного університету

імені Юрія Кондратюка

кандидат економічних наук

ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ ТА ПРАКТИКА ОПОДАТКУВАННЯ

Dmytrenko A.V, Lebedyk G.V. Excise tax collection features in Ukraine and taxation practice. Excise taxation role, excise tax collection order and excisable goods taxation improvement are defined in this article. Major attention is paid to foreign and domestic scientists research on the question of excise taxation. Special attention is paid to excise types, excise taxation advantages and disadvantages and excise tax collection mechanism.

Key words: *excise, taxation, payer, rate, excisable goods.*

Вступ. Необхідність та форми застосування акцизів є одним із найбільш дискусійних питань як вітчизняної, так світової теорії та практики оподаткування. Акцизне оподаткування можна вважати однією з найдавніших форм оподаткування після данини. Свого часу саме розвиток торгівлі обумовив бурхливий розвиток акцизного оподаткування, оскільки у ті часи акцизи були відносно простими в адмініструванні, а їх стягнення забезпечувало стабільне наповнення казни правителів. Якщо вести мову про призначення акцизного

оподаткування на етапі його виникнення та раннього розвитку, то переважно воно зводилось до фіскальної ролі. Регулюючі властивості акцизів почали використовуватися в економічній політиці США та країн Європи у ХХ ст. Тому саме у ХХ ст. почав формуватися інший підхід до визначення ролі акцизного оподаткування — поступова переорієнтація від суто фіскального підходу до гармонізації фіскальних та регулюючих ефектів акцизів.

Постановка проблеми. Як видно, акцизний податок – це один з найбільш ефективних податків з фіскальної точки зору. Незважаючи на те, що застосування акцизного податку в Україні має понад двадцятирічну історію і на сьогодні найбільш актуальними залишаються питання визначення оптимального рівня акцизного оподаткування, зниження рівня тінізації ринку підакцизних товарів, підвищення ефективності його використання у регулюванні якісних та кількісних параметрів вказаного ринку. В Україні акцизне оподаткування має ряд недоліків, які знижують його фіскальну ефективність і регуляторні можливості, незважаючи на досить тривалу історію становлення його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням акцизного оподаткування займалася численна кількість науковців, а саме: А.В. Алексеєва, О.Г. Веренич [6], О.В. Олійник, І.В. Філон [7], Ю.Б. Іванов, В.В. Карпова, О.Є. Найденко [8], О.А. Фрадинський [9], Є.Ю. Шара, О.О. Бідюк [10], але ще на сьогодні залишилася велика кількість проблемних питань з оподаткування акцизом, на що і спрямовані дослідження.

Мета та основні завдання. Метою дослідження є визначення ролі акцизного оподаткування, змін до порядку справляння акцизного податку та удосконалення оподаткуванням підакцизних товарів.

Завданнями дослідження є:

1. Визначити склад акцизів;
2. Встановлення переваг акцизного оподаткування;
3. Визначення недоліків акцизного оподаткування;

4. Встановлення шляху вдосконалення механізму справляння акцизного податку.

Основний виклад матеріалу. Акциз є податковою формою, що має тривалу історію, адже цей платіж справляється в Європі та і на території України уже кілька століть. Специфіка сплати акцизів полягає в тому, що вони включаються до ціни товару, збільшуючи її. Як зазначено в Оксфордському економічному словнику, акцизні податки – податки на споживання товарів, які включаються до ціни товару. Вони дають можливість підвищити надходження до бюджету та регулювати споживання окремих товарів. Таким чином, до складу акцизів відносяться універсальний акциз та специфічні акцизи, які застосовуються до окремих груп товарів. Фактично сплата акцизних податків перекладається на споживача товарів, які оподатковуються універсальним та специфічними акцизами. Тобто споживачі компенсують продавцям витрати на сплату акцизних податків. Легкість перекладення акцизів на кінцевого споживача робить їх незалежними від кінцевих доходів виробників і продавців, забезпечуючи стабільні надходження до бюджету. Варто зазначити, що фіскальна ефективність акцизів залишається досить високою навіть в умовах тінізації економіки, оскільки за допомогою акцизів відбувається оподаткування навіть тих доходів, які були приховані від оподаткування прямими податками.

Універсальними акцизами оподатковуються усі групи товарів (з окремими виключеннями), їх встановлюють для всіх виробництв, а сплачують всі споживачі.

Специфічні акцизи встановлюються лише на окремі групи товарів і, зазвичай, їх стягнення пов'язано з необхідністю регулювання споживання окремих товарів. Серед усіх видів акцизів саме специфічний акциз був першим із непрямих податків, який коли-небудь застосовувало людство. Основною метою запровадження такого податку було забезпечення надходжень до казни через оподаткування окремих груп товарів.

Переваги механізму акцизного оподаткування констатували ще класики фінансової науки. Зокрема, ще у XVII ст. французький економіст Ф. Демезон

вказав, що акциз здатен один принести казни стільки і навіть більше, ніж усі інші податки. Таке твердження на той час мало вагоме підґрунтя, оскільки акцизи справлялися практично з усіх торгових операцій, платників акцизів було небагато, тому адмініструвати такий податок було легко.

Акцизне оподаткування має свої переваги:

- нейтральність щодо вибору між поточним та майбутнім споживачем;
- прийнятність для економічно активного населення, порівняно з податками на доходи;
- вища фіскальна ефективність, оскільки їх база менш чутлива до коливань економічної кон'юнктури;
- можливість оподатковувати доходи, які не були оподатковані податком на доходи;
- легкість адміністрування, оскільки кількість платників акцизів менша, ніж кількість платників податку на доходи;
- можливість регулювати споживання окремих товарів.

Акцизному оподаткуванню властиві також і недоліки:

- впливають на ціни;
- не повною мірою враховують платоспроможність споживачів, оскільки за однакових умов споживання індивіди можуть мати різну платоспроможність;
- мають більшу частку в доходах малозабезпечених верств населення, а тому вважається менш справедливими;
- обмежують споживання, що у довгостроковій перспективі може призвести до скорочення обсягів виробництва;
- зменшують обсяг доходу, який міг би бути направлений на заощадження;
- збільшують ризик тіньового товарообігу.

Незважаючи на зазначені недоліки, акцизне оподаткування залишається одним із найефективніших інструментів фіскальної політики більшості країн світу.

Акцизний податок є одним з найбільш практичних засобів мобілізації доходів бюджету держави, що дозволяє швидко та систематично накопичувати необхідні для функціонування держави великі суми. Акцизний податок – це непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції) [1].

Для виконання державою своїх функцій необхідно постійно наповнювати бюджет. З метою визначення ролі акцизного податку в наповненні дохідної частини бюджету та його впливу на поведінку платників, доцільно проаналізувати надходження акцизного податку до державного бюджету за січень-травень 2015-2016рр. Структура надходжень представлена в діаграмі 1.1 [2,3].

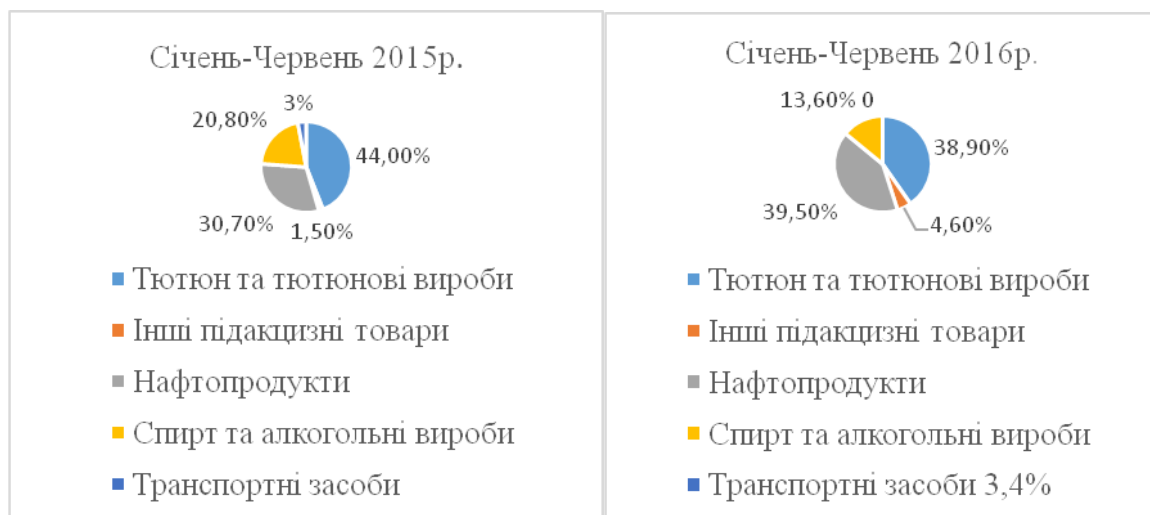

Рис.1 Структура надходжень акцизного податку до державного бюджету за січень-червень 2015-2016 років

Основним чинником збільшення надходжень акцизного податку у 2016 році стало збільшення ставок на більшість груп підакцизних товарів. Так в частині алкогольних напоїв ставки збільшилися в 1,5-3 рази. З 1 січня 2016 року збільшилась ставка на спирт в 1,5 рази на пиво в 2 рази, на алкогольні напої в 3 рази. З 1 березня 2016 року збільшено ставки на горілку в 1,5 рази, на пиво в 2 рази, на алкогольні напої в 3 рази.

Збільшилися ставки податків і на тютюнові вироби: специфічна ставка збільшилась на 40%, а адвалорна на 12%. При цьому вартість тютюнових виробів, що оподатковується акцизним податком, буде включати ПДВ, що також впливатиме на подорожчання тютюнової продукції.

1 січня 2016 року підвищився акцизний податок на пальне для бензинів ставка зросте з 202 євро до 228 євро за тону, на дизельне пальне зі 100 -132 до 113-149 євро за тонну, скроплений газ з 50 до 57 євро за тонну[3] .

Основні недоліки чинного механізму справляння акцизного податку:

– суттєве підвищення ставок акцизного податку зумовило з одного боку зростання цін на підакцизні товари, а з іншого збільшення обсягів тіньового обігу підакцизних товарів;

– недостатній рівень захисту від підробок вітчизняних акцизних марок;

– недостатній рівень повноважень працівників податкових та митних органів задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів, а також недостатній рівень відповідальності за їх дії чи бездіяльність у сфері контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

– відносна дорожнеча їх адміністрування та недостатня ефективність у частині поліпшення структури споживання через зменшення в ній частки шкідливих товарів, оскільки відбувається зміщення таких товарів в «тіньовий» сектор.

Фіскальна ефективність акцизного податку з року в рік зростає, при цьому найбільший приріст надходжень від акцизного податку до бюджету держави спостерігався у 2016 році [3].

В той же час, навіть після введення в дію Податкового кодексу України та внесення до нього ряду змін, пов'язаних з оподаткуванням підакцизних товарів, механізм справляння акцизного податку має цілий ряд недоліків, пов'язаних зі зростанням фіскальних властивостей цієї податкової форми та зменшенням її регулюючого впливу на виробництво і обіг підакцизних товарів [1,4,5].

З цієї причини сучасний порядок вітчизняного акцизного оподаткування потребує суттєвого вдосконалення, завданням якого, на наше переконання, повинно бути з одного боку унеможливлення тіньового обігу підакцизних товарів, а з іншого – забезпечення виконання цим платежем не лише фіскальних завдань, але й регулюючих функцій.

Висновки та перспектива подальших розвідок. Податковим кодексом України вже внесені певні зміни до порядку справляння акцизного податку, зокрема, розширено коло платників акцизного податку, розширено коло підакцизних товарів, встановлено специфічні ставки для нафтопродуктів та тютюнових виробів [1,5].

Основними кроками до вдосконалення механізму справляння акцизного податку можна визначити:

- збалансування фіскальної та регулюючої складової використання акцизного податку з лікєро-горілчаної та тютюнової продукції;
- запровадження єдиної автоматизованої електронної системи моніторингу та контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, що дозволить як підвищити ефективність державного контролю, так і дозволить оцінити реальну картину сучасного стану даного ринку;
- забезпечення стабільності ставок акцизного податку протягом значного періоду;
- розширення прав та підвищення рівня відповідальності працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів;
- запровадження системи контролю за виробництвом та обігом спиртовмісних рідин у безперервному потоці з метою унеможливлення виробництва спирту під виглядом спиртовмісних рідин.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515>.
3. Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2016 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515>.
4. Про затвердження форми Декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання Декларації акцизного податку: наказ ДПА України від 24.12.2010 №1030 [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.rada.gov.ua
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України: Закон України від 07.07.2011 р. № 3609-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.agrosoft.com.ua/mypages/nalog_codecs_zminy2.htm.
6. Алексеева А.В. Облік і звітність в оподаткуванні. Практикум: Навчально-методичне видання / А.В. Алексеева, О.Г. Веренич.- КНТЕУ, 2011.- 38 с.
7. Олійник О.В. Податкова система: навч. посіб. / О.В. Олійник, І.В. Філон. — К.: Центр навчальної літератури, 2016. — 160 с.
8. Іванов Ю. Б. Податковий облік і звітність: підручник / Ю. Б. Іванов, В. В. Карпова, О. Є. Найденко – К.: Знання, 2014. – 710 с.
9. Фрадинський О.А. Еволюція акцизного оподаткування в Україні / О.А. Фрадинський // Вісник Хмельницького національного університету. — 2016. — Вип. 1. — С. 112.

10. Шара Є.Ю. Облік і звітність в оподаткуванні: навчальний посібник / Є.Ю. Шара, О.О. Бідюк – Київ.; Центр учбової літератури, 2016 – 496с.

References:

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010. № 2755-VI [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].

2. Zvit pro vykonannia Zvedenoho biudzhetu Ukrainy (2015). [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515> [in Ukrainian].

3. Zvit pro vykonannia Zvedenoho biudzhetu Ukrainy (2016). [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515> [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia formy Deklaratsii aktsyznoho podatku, Poriadku zapovnennia ta podannia Deklaratsii aktsyznoho podatku: nakaz DPA Ukrainy vid 24.12.2010 №1030 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: www.rada.gov.ua [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia okremykh norm Podatkovoho kodeksu Ukrainy. Zakon Ukrainy (2011) № 3609-UI [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu http://www.agrosoft.com.ua/mypages/nalog_codecs_zminy2.htm [in Ukrainian].

6. Aliksieieva, A.V., Verenykh, O.H. (2011). Oblik i zvitnist v opodatkuvanni. Praktykum: Navchalno-metodychne vydannia. Kyiv Trade Economics Institute [in Ukrainian].

7. Oliinyk, O.V., Filon, I.V. (2016). Podatkova systema: navch. posib. Kyiv. Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

8. Ivanov, Iu. B., Karpova, V. V., Naidenko, O. Ie . (2014). Podatkovyi oblik i zvitnist: pidruchnyk. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

9. Fradynskyi, O.A. (2016). Evoliutsiia aktyznoho opodatkovannia v Ukraini. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, 6. 112-113 [in Ukrainian].
10. Shara, Ie.Iu., Bidiuk, O.O. (2016). Oblik i zvitnist v opodatkuvanni: navchalnyi posibnyk. Kyiv. Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].